

AYNTAB'DA TÜCCARLARIN TEREKELERİNDEKİ GELİR DAĞILIMLARI VE SERVET BİRİKİMLERİ (1700-1750)
AT THE MERCHANTS OF THE HERITAGE WHICH INCOME DISTRIBUTIONS AND WEALTH DEPOSITS IN AYNTAB (1700-1750)

Rümeysa KARS*

Öz

Tereke kayıtları, ölen kişilerin geride bıraktıkları mirasları hakkında detaylı bilgi veren belgelerdir. Tereke, kassam ya da Muhallefat Defterleri olarak bilinen bu kayıtlarda, ekonomik ve sosyal hayata ilişkin önemli bilgiler yer almaktadır. Ayntab, bahsi geçen dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde bulunan bir sancak vasfını haizdi. Ticarî niteliğiyle bilinen Halep güzergâhında bulunması Ayntab'a önemli bir ticarî arena olma misyonu yükliyordu. Ayntab, gerek konumu dolayısıyla ve gerekse ticarî ürün işleyen ve satışını gerçekleştiren hüviyetiyle tüccarların uğrak mekânı idi. Bu çalışmada 1700-1750 yıllarına ait 51-107 numara aralığındaki Ayntab Şer'iyye Sicilleri incelenmiştir. Bu kayıtlarda yer alan Ayntab'lı tüccarların ve Ayntab'a gelen tüccarların kentte buldukları esnada vefat etmeleri üzerine tutulan tereke kayıtlarında yer alan verilere öncelik verilmiş olup; tüccarların geride bıraktıkları eşyalar ve mülkleri göz önünde tutularak yaptıkları ticarî faaliyetlere ve gelir durumlarına göre elde ettikleri servet birikimleri hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Nitekim Bu defterlerde ölen kişilerin ismi, sosyal statüsü, geride bıraktığı serveti, mirasçılarının kimler olduğu, mirasçıların aldıkları pay, mahkemeye ödenen harç miktarı gibi bilgiler yer almaktadır. Ayrıca tereke defterlerinde zümreler arasındaki servet dağılımı hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, aynı zamanda Ayntab'ın da sosyo-ekonomik yapısı hakkında da bilgi içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Tüccar, Ayntab, Şer'iyye Sicilleri.

Abstract

Heritage records are documents giving detailed information about the legacy of the deceased people. These records, known as Tereke, Kassam or Muhallefat Notebooks, contain important information on economic and social life. Ayntab had a star attribute that was dominated by the Ottoman Empire at that time. Ayntab had a mission to become an important commercial arena because it was located on the Aleppo route, known for its commercial character. Ayntab was a frequenter of the merchants because of their position and, if necessary, merchandise processing and sales. In this study, Ayntab Şer'iyye Registers between 51-107 numbers of 1700-1750 years were examined. Priority has been given to the records contained in the records of Ayntab merchants and merchants from Ayntab who are included in these records and which are kept on their deaths in the city. information on the accumulation of wealth that the traders have gained in terms of their commercial activities and their income situation, taking into account the goods and properties left behind by the merchants. As a matter of fact, information such as the name, social status, wealth left behind, who the heirs are, the share of the heirs, and the amount of the fee paid to the court are included in these books. In addition, there may be information about the distribution of wealth among the groups in the book of the senescence. From this point of view, this study also contains information about the socio-economic structure of Ayntab.

Keywords: Heritage, Merchant, Ayntab, Şer'iyye Registers.

Giriş

Osmanlı'da miras hukukunda tereke kurumu, devletin kuruluşundan itibaren altı yüz yıl boyunca uygulanmıştır. Vefat eden kişinin mirasçılarının istekleri ya da devletin mirasçı olma durumunda, kadılık (yargıç) kurumu, vefat eden kişinin mal ve nakit varlığını, alacaklarını tespit eder, değerlendirir, borçlarını öder, korumaya alır ve tereke defterine muhasebe kayıt düzenine göre kaydını yapardı. Bu uygulama, kadı(yargıç)nın başkanlığında katip (muhasebeci), kassam (varlıkları bölüştüren kişi) ve dellaliye (borçlu ve alacaklı kişilerin belirlenmesi için duyuruları yapan kişi) den oluşan bir ekip tarafından yapılmaktadır.

Varislerden birinin talebi üzerine düzenlenen terekede önce konu ile ilgili bilgi verilmekte; sonra varlıklar, giysiler, ev eşyaları, taşınmazlar, alacaklar ve nakit şeklinde envanter kurallarına (malın türü, miktarı, değeri) uygun olarak düzenlenerek sıralanmaktadır. Üçüncü bölümde ise bu varlıkların bölüşümü üzerinde durulmaktadır.

*Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Önce borçlara ayrılan pay belirlenmekte, sonra tereke işlemlerinde görev alanların ücretlerine yer verilmekte, sonra da mirasçılarının payları sıralanmaktadır. Mirasçı yoksa ya da tek ise, devletin pay sahipliği söz konusu olmaktadır. Eş, çocuklar ve öteki varisler, mirası belirli kurallara göre bölüşmektedirler. (Ertaş, 2012,s.192) Bu kayıt işlemi yapılırken, bir yanda mal ve nakit varlığının tutar olarak değerine yer verilir; bir yanda da bu varlıkların borçlara, mirasçılara, devlete, kadılık işlemleri ücretlerine düşen kısımları kayıt altına alınır. Vefat eden kişinin varsa ticarethanesindeki varlıklarının ve borçlarının tümü bu hesaplamalarda göz önünde tutulurdu (Öztürk, 1995, 200). Tereke defterindeki kayıtların dört bölümde ele alındığı görülmektedir.

-Vefat edenin kimliği, vefat tarihi ve yeri, varisleri, gerek duyulduğunda devlet adına malın teslim edildiği kişi (beytülmal emini), kayıt tarihi

-Taşınır ve taşınmaz malların, alacakların, nakdin envanteri

-Ödemeler sırası ile

-Kalan Tutarın mirasçılar arasındaki bölüşümü.

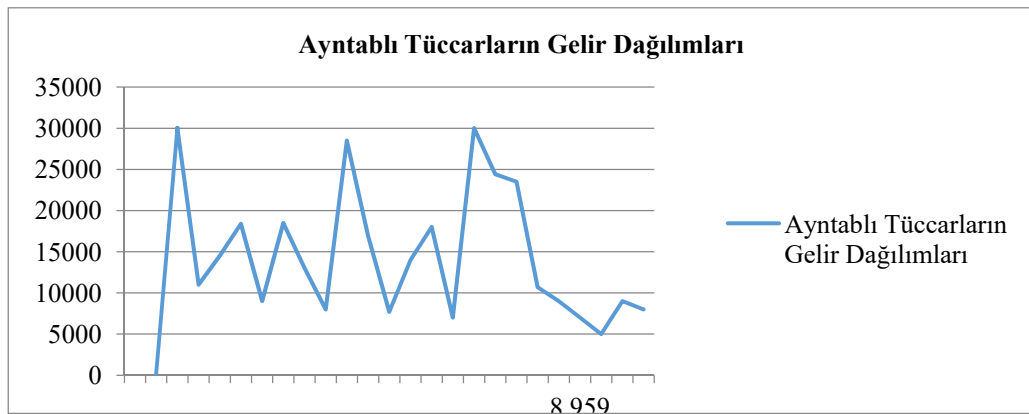
Bu düzenlemelerin kayıt altına alınması halkın haklarının muhafazası ve devletin kurumlarının işlerliğini göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Bu kayıtlarda ölen şahısların servetleri hakkında bilgi sahibi olabilmekte iken aynı zamanda da devleti ekonomik yapısı hakkında ipuçlarına da ulaşabilmektedir. Halkın refah seviyesi devletin ekonomisiyle eşdeğer görülmektedir. Ayntab'daki tüccarların faaliyetleri, sefer güzergâhları, borç-alacak, kredi, faiz gibi ticarî sahadaki faaliyetleri, diğer tüccarlarla dostane ve düşmanca ilişkileri hakkında da yine sicillerde rastladığımız tereke kayıtlarındaki bilgilerden edindiğimiz ipuçlarıdır. Ayrıca varisler arası miras paylaşımı da bu çerçevede Osmanlı miras uygulamasının niteliklerini göz önüne sermesi bakımından önem arz etmektedir.

1. Ayntab'da Tüccarların Terekelerindeki Gelir Dağılımları ve Servet Birikimleri

Ayntab, on sekizinci yüzyılda oldukça canlı bir ticarî merkez durumunda idi. Batı ve Doğu'dan gelen ticaret yollarının üzerinde bulunması bunda etkili olmuştur. Ayntab, tekstil üretiminde izlenen gelişmeler dolayısıyla ve sahip olduğu boyahanelerinin önemiyle ticarî önemini artırmaya başlayacaktır. Halep güzergâhında bulunması da farklı kesimlerden tüccar grubunun kente uğramasına olanak sağlamaktaydı. Halep'te üretilen pek çok kumaş Ayntab pazarlarında satılmakta idi. Mesela *Halep Kuşağı*, *Halep Alacası*, *Halep Abası*, *Halep Şilesi* gibi. Ayrıca Ayntab pazarlarında diğer devletlerden gelen mallar da bulunmaktaydı. Bu açıdan Ayntab pazarlarında satılan *İngiliz Çuhası*, *Fransız Çuhası*, *Londra Çuhası* oldukça ilgi çekicidir. Bundan da anlaşılacağı üzere, Ayntab söz konusu dönemde oldukça canlı bir ticarî hayata sahip idi. Kentte ticarî faaliyet maksadıyla *Kayseri*, *Tokat*, *Ankara*, *Maraş*, *Kilis*, *Diyarbakir*, *Sivas*, *Trabzon*, *Rize*, *İstanbul*, *Kastamonu*, *Şebinkarahisar*, *Malatya*, *Darende*, *Gürün*, *Merzifon*, *Amasya*, *Halep*, *Acem*, *Rakka*, *Fransa*, *İngiltere* tüccarı varlık gösteriyordu.

Kentin, Halep ile olan bağlantısı bu güzergâh vasıtasıyla gelen ürünlerin de kentte pazarlanmasına olanak sağlıyordu. Ayntab tüccarı; *Tokat*, *Maraş*, *İstanbul*, *Konya*, *Ankara*, *Adana*, *Halep*, *Şam*, *Hicaz*, *Bursa*, *Acem*, *Habeş*, *Lahor*, *Kilis*, *Hama*, *Humus*, *Van*, *Aydın*, *Selanik/Vardar*, *Kırcaali/Edirne*, *Milas/Muğla*, *Mısır*, *Hindistan*, *Yemen*'de ticarî faaliyet yürütmekteydi.

İncelediğimiz dönemde Ayntablı tüccarlar, diğer kent tüccarlarına oranla daha fazla servete sahip bulunmaktaydı. Bu durumu Ayntablı tüccarların tereke kayıtlarından edindiğimiz verileri analiz ettiğimizde öğrenmekteyiz.

Grafik 1. Ayntablı Tüccarların Terekelerine Göre Gelir Dağılımları (GSS, 51-107 Numaralı Defterler)

Ayntablı 44 tüccarın terekesinde yer alan nakit tutarının 150 kuruş ile 30.044 kuruş aralığında değiştiğini görmekteyiz. Bu tüccarların terekelerindeki tutara baktığımızda; 28 tanesinin terekesi 5.000 kuruş ve üzerinde bir meblağa sahipken; 16 tanesi de 5.000 kuruşluk meblağın altındaydı. Bu tüccarlardan bazılarının tereke kayıtlarından mal varlıklarının içeriğine ve gelir düzeylerine baktığımızda; Bu konuyla ilgili bir belgeden, Ayntab tüccarlarından Ali ibn-i Hacı Mehmet, sabun ticareti üzerine kent bünyesinde faaliyet yürütmekteydi ve terekesi 18.371 kuruştur (GŞS, nr. 69, s. 7, h. 1; H. 1131/ M. 1719).

Hububat satışı gerçekleştiren başka bir tüccarın da gelir düzeyinin iyi durumda olduğunu anlıyoruz. Ayntab Taşgun Köyü sakini olan Hacı Mehmet ibn-i Hacı Ömer, Ayntab'da Yenihan'da faaliyet yürüttüğü esnada vefat etmiştir. Terekesinde 11.205 kuruş bulunmaktadır (GŞS, nr. 72, s. 32, h. 1; H. 1134/ M. 1722).

Bu konuya ilişkin başka bir kayıta da Ayntablı tüccarın faaliyet alanı hakkında bilgi sahibi oluyoruz. Ayntab Karadinek Köyü sakini Ali ibn-i Şerif, Ayntab'da Arasa Meydanı'nda hububat satışı gerçekleştirmekteydi. Terekesinde 9.247 kuruş bulunmaktadır (GŞS, nr. 73, s. 17, h. 6; H. 1135/ M. 1723). Benzer konudaki başka bir belgede, Ayntablı es-Seyyid eş-Şeyh Mehmet Efendi ibn-i Ahmet ibn-i Mehmet adlı tüccar Ayntab Arasa Meydanı'nda kırmızı üzüm, pekmez, buğday, arpa satışı gerçekleştirmesinin yanı sıra mudarebe yöntemiyle ticarî ortaklık faaliyetlerinde de sermayesiyle yer almaktaydı. Terekesinde 11.275 kuruş nakit tutarı bulunmaktadır (GŞS, nr. 70, s. 212, h. 208; H. 1131/ M. 1719). Ticarî ortaklıklara sermayesiyle katkıda bulunan şahıslar bu alandan önemli oranda gelir elde ediyor olmalıydılar. Tüccarlara kâr elde edecek şekilde kredi veren servet sahibi tüccarlara da Aynab'da sıklıkla rastlamaktayız. Leblebici es-Seyyid el-Hac İsmail ibn-i es-Seyyid Mehmet, kahve üzerine satış gerçekleştirmektedir. 30.044 kuruşluk terekenin 22.146 kuruşunu farklı tüccarlarda bulunan alacakları oluşturmaktaydı (GŞS, nr. 97, s. 2, h. 45; H. 1154/ M. 1742). Bu konuya ilişkin başka bir kayıta da aynı gelir düzeyine sahip tüccarın varlığından haberdar olabilmekteyiz. Ayntablı Muhsinzade el-Hac İsmail ibn-i el-Hac Kasım ve kardeşi el-Hac Abdullah ibn-i el-Hac Kasım, kent bünyesinde önemli servete sahip tanınmış ailelerden birine mensuptu. Ticarî faaliyetinin içeriğine tam olarak erişemesek de tüccara kredi temin edecek düzeyde bir servet edindiğini saptayabilmekteyiz. 24.430 kuruşluk terekesinin 17.430 kuruşunu tüccarlarda bulunan alacakları oluşturmaktadır (GŞS, nr. 98, s. 157, h. 166; H. 1155/ M. 1743).

Benzer şekilde başka bir kayıttan da, Ayntablı el-Hac Ömer ibn-i el-Hac Ahmet adlı tüccarın 23.430 kuruşluk terekesinin 14.750 kuruşunu alacakları oluşturduğunu göz önünde bulundurursak kredi temin ettiğini ileri sürebiliriz (GŞS, nr. 98, s. 157, h. 169; H. 1155/ M. 1743). Attar eşyası satışı gerçekleştiren Ayntablı başka bir tüccarın terekesindeki meblağ oldukça yüksek oranda idi. Attar eşyasından bu miktarda gelir elde edemeyeceğini düşündüğümüz şahsın diğer tüccarlara kredi vererek bu servete sahip olduğunu öngörebiliriz.

Ayntablı Attar Ahmet Çelebi ibn-i el-Hac Mehmet'in 18.549 kuruşluk terekesinin 13.000 kuruşunu farklı tüccarlardan alacakları oluşturmaktadır (GŞS, nr. 102, s. 56, h. 115; H. 1158/ M. 1746). Bu konuya örnek teşkil edecek başka bir kayıt da bulunmaktadır. Ayntablı Nalband el-Hac Mehmet ibn-i Hamza, at koşum takımları satışı gerçekleştirmektedir. 13.118 kuruşluk terekesinin 4.766 kuruşunu 50 kişiden alacağı borç oluşturmaktadır (GŞS, nr. 103, s. 238, h. 236; H. 1159/ M. 1747).

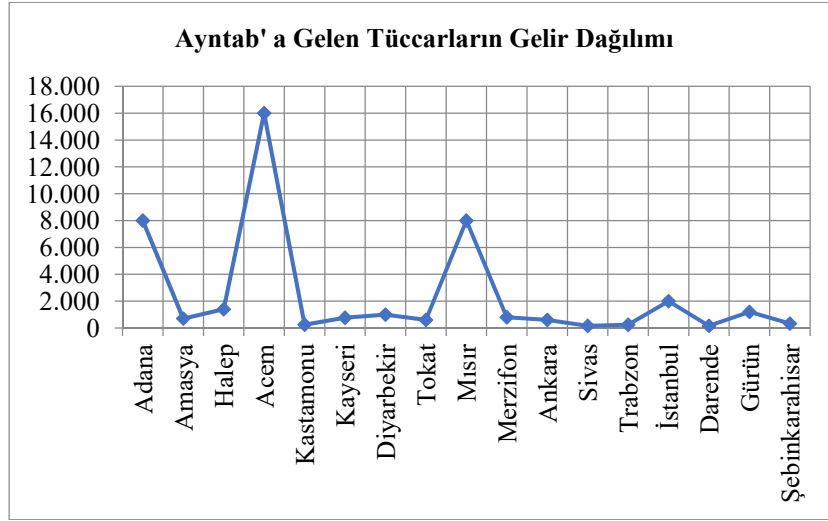
Ayntab'ın yerli ailelerinin de bu yolla yüklü miktarda servet sahibi olduklarını görebilmekteyiz. Ayntablı Behisnizade es-Seyyid Mehmet Efendi ibn-i es-Seyyid el-Hac Osman'ın 30.030 kuruşluk terekesinin %90'ı, 554 kişideki alacaklarından oluşur ki bu borçluların büyük çoğunluğunu tüccarların oluşturması da yine ilgi çekicidir (GŞS, nr. 97, s. 34, h. 44; H. 1154/ M. 1742). Kahve ve tütün satışı Ayntab'da kâr getiren başka bir ticarî sektördü. Bazen Ayntablı servet sahibi şahıslar, bu ürünlere endeksli sermaye sağlayıcı niteliğiyle ortaklık faaliyetlerine girişirlerdi. Ayntablı el-Hac Ahmet ibn-i Sübhanvirdi, kahve ve duhan satışında mudarebe ve selem yöntemiyle ticarete ortak olarak faaliyet yürütmektedir. 14.400 kuruşluk terekesinin 10.133 kuruşu mudarebe ortaklığından 90 kuruşu selem ticareti ortaklığından kaynaklı alacağından oluşmaktadır (GŞS, nr. 83, s. 176, h. 178; H. 1144/ M. 1732). Bez ticareti de Ayntablı tüccar nezdinde önemli diğer bir kulvarı teşkil ediyordu. Trabzon'da faaliyet yürüttüğü esnada ölen Ayntablı bir tüccarın terekesi bunun bariz göstergesidir. Ayntablı Mustafa Ağa ibn-i el-Hac Ali Trabzon'da bez satışı gerçekleştirmekteydi. 17.699 kuruşluk terekesinde bez satışından kaynaklı 4.343 kuruş alacak kaydı bulunmaktadır (GŞS, nr. 82, s. 200, h. 400; H. 1143/ M. 1731). Benzer konuda başka bir kayıt da Ayntablı Keleş Derviş ibn-i Mehmet'in Ayntab'da kumaş ve bez ticaretinden elde ettiği tutarla ilgilidir. Terekesindeki tutar

yanında 139 kişide bulunan alacağı bu şahsın da ciddi anlamda servet sahibi olabileceğini düşündürmektedir. 8.000 kuruşluk terekesinde 3.500 kuruşluk kumaş, bez ve benzeri eşyalar ile 139 kişide yaklaşık 2.354 kuruş tutarındaki alacak kaydı bulunmaktadır (GŞS, nr. 104, s. 170, h. 267; H. 1160/ M. 1748) .

Pamuk ticareti de Ayntab'da tüccarlara önemli oranda kâr sağlayan başka bir sektördü. Ayntablı el-Hac Osman Ağa ibn-i Ahmet Beşe, Ayntab kapanında, Yenihan'da pamuk ticareti gerçekleştirmektedir. Terekesini, 8.959 kuruşluk nakit tutarı yanında, 408 kuruş değerinde penbe, 300 kuruş kıymetinde Yenihan'ın 2/3 hissesi, çok sayıda bağ-bahçe ve farklı tüccar kesiminden alacakları oluşturmaktadır (GŞS, nr. 84, s. 210, h. 409; H. 1145/ M. 1733). Tüccar, sadece nakit olarak değil gayrimenkul açısından da önemli bir mal varlığına sahipti. Bu durum muhtemeldir ki alacakları karşılığında ipotek edilen mülklerin şahsına devredilmesinden ileri gelmekteydi. Pamuk ticaretinden ötürü ise alacak listesinin terekesinde kayıtlı bulunduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde handa hisse sahibi olması da onun servetinde ciddi bir payı oluşturuyordu.

Ayntab, transit ticaret açısından önemli bir stratejik konumda bulunması dolayısıyla çok sayıda tüccarın faaliyet yürüttüğü bir merkez olmuştu. 18. yüzyılın ilk yarısında Ayntab'a ticaret yapma amacıyla geldiği esnada burada ölen tüccarların tereke kayıtlarından edindiğimiz bilgileri analiz ettiğimizde ve bir grafik üzerinde bu verilere baktığımızda tüccarların gelir düzeyleri hakkında bir çıkarımda bulunabiliriz.

Grafik 2. Ayntab'a Gelen Tüccarların Terekelerine Göre Gelir Dağılımları (GŞS, 51-107 Numaralı Defterler)

Grafikteki verilerden hareketle Ayntab'da bulunduğu esnada ölen 23 tüccarın terekelerindeki nakit tutarının 160 kuruş ile 16.840 kuruş arasında değiştiğini görmekteyiz. Bu tüccarlardan üç tanesinin terekesindeki meblağ 5.000 kuruşun üstündeyken; geriye kalan 20 tanesinin terekesindeki tutar da 5.000 kuruş altındaydı. Bu durumda Ayntab'ın yerli tüccarının dışarıdan gelen tüccarla kıyaslandığında servet açısından daha fazla malvarlığına sahip olduğunu belirtebiliriz. Ayntab'a gelen tüccarlar arasında en çok servete sahip olan tüccarlardan birkaçının terekesindeki malvarlığına baktığımızda Acem kökenli Ermeni Kuca veledi Cural adlı bir tüccarın Ayntab'da bez, bakır, kalay, çivit satışı için bulunduğu ve faaliyetini de Tokat-Maraş istikametinde gerçekleştirdiğine ilişkin verilere ulaşabilmekteyiz. Şahsın terekesinde 16.840 kuruşluk nakit para ve 2.000 kuruş değerinde 10 yük bez ve 2.500 kuruş değerinde bakır, kalay, bez, çivit bulunmaktadır (GŞS, nr. 86, s. 278, h. 275; H. 1146/M. 1734). Bu durumda bu tüccarın ticarî ürünündeki çeşitlilik ve ticaret güzergâhlarındaki farklılık uzak mesafe ticaretinin tüccara sağladığı kârın miktarını göstermektedir.

Ayntab-Adana birbirine yakın mesafede bulunan kentlerdi. Bu kentler nezdinde hububat ticareti revaçta bir olan sektördü. Adanalı tüccarın Ayntab'da bulunma gerekçesi de muhtemelen ürünlerini pazarlama gayesinden ileri geliyor olmalıydı. Adanalı el-Hac Osman Ağa ibn-i Ahmet Beşe, Ayntab'da Arasa Meydanı ve Yenihan'da hububat ticaretinde mudarebe yöntemiyle ortaklık faaliyeti gerçekleştirmektedir. 8.959 kuruşluk terekesinde pamuk, üzüm ve pekmez ve 2.580 kuruşluk alacak kaydı bulunmaktadır (GŞS, nr. 79, s. 520, h. 704; H. 1140/ M. 1728).

Mudarebe yöntemiyle ticaret yapması şahsın sermaye açısından önemli bir gelire sahip olduğunu da göstermektedir. Mısır tüccarının da Ayntab'da varlığına rastlamaktayız. Ömer ibn-i Ali adındaki bu şahsın Ayntab Tahte'l-Kal'a dolaylarında sabun ticareti gerçekleştirdiği esnada vefat etmesi nedeniyle terekesinin içeriğine ilişkin bilgi edinebilmekteyiz. Terekesinde 8.000 kuruş nakit parası ve ticaretini gerçekleştirdiği sabunlar bulunmaktadır (GŞS, nr. 101, s.171, h. 2; H. 1157/ M. 1745).

Sonuç

Ayntab Şer'iyye Sicilleri'nde yer alan tereke kayıtlarından tüccarlara ait olan verilerden hareketle Ayntab'ın konumu ve ticarî yapısı dolayısıyla tüccarların uğrak merkezi olduğu ve bu alanda tüccarların önemli oranda gelir elde edebildiklerini saptayabilmekteyiz. Tekstil üretiminde izlenen gelişmeler dolayısıyla, sahip olduğu boyahanelerinin önemiyle 18. Yüzyılda önemi artan Ayntab'a kuzeyde Tokat ve Trabzon'dan doğuda Ruha güneyde Hama'dan gelen özel kumaşlar kente Doğu Anadolu, Kuzey Suriye ve Irak üzerinden ulaşmaktaydı. Bu durum kentin, daha geniş bir iç ticaret ağına dahil olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Ham camız gönü, ham bez, keten, köle, pamuk, ketenli dokuma, deri, hayvan, tütün, mazi, cehri, çivîd, kahve, kutni, alaca, atlas, yemeni, sarık, çuha, tiftik, sabun, hububat, bakır, kalay, incir, saçma, tüfeng, yemeni, çakşır kent ticaretinde önem arz eden diğer ürünlerdi. Kentte üzümden pekmez ve zeytinden sabun imalatı yapılmaktadır. Sabun da bir iç Pazar emtiası olarak Anadolu taraflarına gönderilmektedir. Ayntab'ın Halep, Urfa, Maraş ile oldukça fazla ticaret yaptığı görülmektedir. Bu durum, Ayntab'ın çevre bölgelerin de ihtiyacını karşılayacak bir üretime sahip olduğunu göstermektedir. Ayntab tüccarı; Tokat, Maraş, İstanbul, Konya, Ankara, Adana, Halep, Şam, Hicaz, Bursa, Acem, Habeş, Lahor, Kilis, Hama, Humus, Van, Aydın, Selanik/Vardar, Kırcaali/Edirne, Milas/Muşla, Mısır, Hindistan, Yemen'de ticarî faaliyet yürütmekteydi.

Ayrıca kentte ticarî faaliyet maksadıyla Kayseri, Tokat, Ankara, Maraş, Kilis, Diyarbakir, Sivas, Trabzon, Rize, İstanbul, Kastamonu, Şebinkarahisar, Malatya, Darende, Gürün, Merzifon, Amasya, Halep, Acem, Rakka, Fransa, İngiltere tüccarı varlık gösteriyordu. Kentin, Halep ile olan bağlantısı bu güzergâh vasıtasıyla gelen ürünlerin de kentte pazarlanmasına olanak sağlıyordu. Tüccar terekelerinden elde ettiğimiz verilerden hareketle Ayntab'lı tüccarlar ve Ayntab'a ticaret amacıyla gelen tüccarlar, bilhassa tekstil üzerine yoğunlaşan bir faaliyet yürütmekteydiler. Zaten terekelerden bu alanda faaliyet yürüten tüccarların gelir düzeyinin daha yüksek meblağlara eriştiğini söyleyebiliriz. Öyle ki tüccarlar kumaş, bez, pamuk ticaretine yönelik yürüttükleri faaliyetleri çok geniş coğrafyalara taşıyor olmaları ki selem-mudarebe adı verilen ortaklık faaliyetleri ile daha yüksek meblağlı ticarî ilişkiler söz konusu olmaktadır. Ayrıca gelir seviyelerindeki artış dolayısıyla Ayntab'da tüccarların yine diğer tüccarlara kredi temin edecek düzeyde olduklarını terekelerdeki alacak miktarlarının çokluğundan öğrenebiliyoruz. Çalışmamız kapsamında Ayntablı tüccarların terekeleriyle ilgili 44 tüccarın bulunduğunu ve bunların servet oranlarının toplamda 150 kuruş ile 30.044 kuruş arasında değiştiğini görüyoruz. Ayrıca kent transit ticareti açısından da geliştiği için çok sayıda tüccar kente uğramış olmalıydı. Nitekim kente gelen tüccarlardan 23 tanesinin terekesine rastlamış bulunmaktayız. Bu tüccarların ise gelir düzeylerinin 160 kuruş ile 16.840 kuruş arasında değişkenlik gösterdiğini söylememiz mümkündür.

KAYNAKÇA

- Gaziantep Şer'iye Sicilleri. 51- 52- 53- 54- 55- 56- 57- 58- 59- 60- 61- 62- 63- 64- 65- 66- 67- 68- 69- 70- 71- 72- 73- 74- 75- 76- 77- 78- 79- 80- 81- 82- 83- 84- 85-86- 87- 88- 89- 90- 91- 92- 93- 94- 95- 96- 97- 98- 99- 100- 101- 102- 103- 104-105- 106- 107 nolu defterler Akgündüz, A. (1989). Şer'iyye Sicilleri. C.I-II, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Akis, M. (2007). XVI. Yüzyılda Ayntab Sancağı'nda Ticaret ve Tüccar Zümreler. *Icanas*, 38, Eylül, 77-90.
- Aydın, İ. (2008). *Tanzimat Döneminde Ankara ve Gaziantep Terekelerinin Mukayeseli Bir Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Çınar, H. (2000). *18.Yüzyılın İlk Yarısında Ayntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Ertaş, F. C. (2012). XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı'da Tereke Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Yapıya ve Miras Hukuku'na Etkileri. *13. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi*, 17-19 Temmuz, s.197-222.
- Özdeğer, H. (1982). 16.Yüzyıl Tahrir Defterlerine Göre Antep'in Sosyal ve Ekonomik Durumu, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 16.:72-73)
- Özdeğer, H. (1988). *Onaltıncı Asırda Ayntab Livası, 1*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Türk İktisat ve İctimaiyyat Tarihi Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Özdeğer, H. (1996). Gaziantep. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, 466-469.
- Öztürk, S. (1995). Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler. *Osmanlı Döneminde Konya*, edit. Y. Küçükdağ, Konya: 93-110.

EKLER

EK-1 Ayntab'da Bulunan Tüccarların Tereke Kayıtlarından Örnekler

Adı	Kökeni	Ticaret amacıyla bulunduğu yer	Ticari Alan	Terekesi	Kaynak	Tarih
Mehmet Ali Ağa	Ayntab	Ayntab	Üzüm ve pekmez satışı	1440 guruş	GŞS, nr. 70, s. 13, h. 1	H. 1132/ M. 1720
Şerif ibn-i Abdullah	Ayntab	Ayntab	Kürk ticareti	4.130 guruşluk terekenin 186 guruşluk çeşitli cins kürk	GŞS, nr. 70, s. 15, h. 1	H. 1132 / M. 1720
Mustafa ibn-i Mehmet	Ayntab	Ayntab	Bez ticareti	2.665 guruş	GŞS, nr. 69, s. 2, h. 1	H. 1131/ M. 1719
Ali ibn-i Hacı Mehmet	Ayntab	Ayntab	Sabun ticareti	18.371 guruş	GŞS, nr. 69, s. 7, h. 1	H. 1131/ M. 1719
Hacı Mehmet ibn-i Hacı Ömer	Ayntab Taşgun Köyü	Ayntab Yenihan	Hububat satışı	11.205 guruş	GŞS, nr. 72, s. 32, h. 1	H. 1134/ M. 1722
Ali ibn-i Şerif	Ayntab Karadinek Köyü	Ayntab Arasa Meydanı	Hububat satışı	9.247 guruş	GŞS, nr. 73, s. 17, h. 6	H. 1135/ M. 1723
Mükari katırcılar esnafı şeyhi ve sarbanbaşı Hüseyin adlı yeniçeri	Ayntab	Ayntab	Uzak mesafe ticareti, hayvan satışı	1115 guruş	GŞS, nr. 69, s. 12, h. 1	H. 1131/ M. 1719

Adı	Kökeni	Ticaret amacıyla bulunduğu yer	Ticari Alan	Terekesi	Kaynak	Tarih
El-Hac Ömer ibn-i Mehmet	Amasya	Ayntab Yüzükçü Hanı	Kumaş, sabun ve çerçi eşyası	mai bez kise 11 aded boz aba 26 aded kilim 26 aded sabun batman 31 aded nakit 711 guruş	GŞS, nr. 52, s. 14, h. 28	H. 1113/ M. 1701
Aslan veledi Satılmış	Halebüşşehba	Ayntab es-Seyyid Ali Hanı	Köle ve deri satışı	1400 guruş nakit ve kuzu derisi :260 aded, kedi derisi 380 aded, oğlak derisi 18 aded, parça kurt derisi 11 aded	GŞS, nr. 68, s. 44, h. 2	H. 1130/ M. 1718
Sefer veledi Şahnazır	Acem	Tokat-Ayntab	Duhan satışı	400 guruş	GŞS, nr. 70, s. 112, h. 4	H. 1131/ M. 1719

Adı	Kökeni	Ticaret amacıyla bulunduğu yer	Ticari Alan	Terekesi	Kaynak	Tarih
el-Hac Osman Ağa ibn-i Ahmet Beşe	Ayntab	Ayntab kapanda, Yenihan'da	Pamuk ticareti	8.959 guruşluk terekesinde 408 guruş değerinde penbe, 300 guruş kıymetinde Yenihan'ın 2/3 hissesi, bağ-bahçe ve alacakları	GŞS, nr. 84, s. 210, h. 409	H. 1145/ M. 1733
Keleş Derviş ibn-i Mehmet	Ayntab	Ayntab	Kumaş ve bez ticareti	8000 guruşluk terekesinde 3500 guruşluk kumaş, bez vb eşyalar ile 139 kişide yaklaşık 2.354 guruş alacak	GŞS, nr. 104, s. 170, h. 267	H.1160/ M. 1748
el-Hac Mehmet ibn-i Hanefi	Diyarbakir	Ayntab	Öküz kayışı, sahtiyan, mazi,kara mazi,cehri	1.022 guruşluk terekesinde 40 guruş değerinde 40 adet öküz kayışı, 100 guruş değerinde 100 adet sahtiyan, 100 guruş değerinde 60 adet sarı sahtiyan, 100 guruş değerinde 30 vukiyye mazi, 8 guruş değerinde 20 vukiyye kara mazi,4 guruş değerinde 4 vukiyye cehri	GŞS ,nr. 97,s. 118, h. 217	H. 1154/ M. 1742
Ali Bey ibn-i Mahmut Bey	Ayntab	Ayntab	Hububat ticareti (üzüm)ve sarraflık zanaati	38750 guruş 5 Bağ, 2 çiftlik, 8 tarla, 1 fırında yarı hisse, 1 üzüm mengenesi, belli miktarda, üzüm, arpa, pekmez, kahve ve 7.613 guruşluk alacak	GŞS, nr. 102, s. 41, h. 1	H. 1158/ M. 1746
Okcuzade Mehmet Ağa	Ayntab	Ayntab	Tekstil ticareti ve boyacılık üzerine uzun mesafe ticareti	7 devesi ve katır sürüsü 4.760 guruş nakit ve 40 vukiyye mazi	GŞS. nr. 92, s. 110, h. 172	H. 1150/ M. 1738